

ТЕМА 2 АНАЛІЗ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА

План

- 2.1 Мета і завдання аналізу необоротних активів
- 2.2 Аналіз забезпечення підприємства необоротними активами
- 2.3 Аналіз стану основних засобів підприємства
- 2.4 Аналіз ефективності використання основних засобів підприємства

2.1. Діяльність промислового підприємства в значній мірі залежить від матеріально-технічної бази, тобто від оснащеності основними засобами, їх стану та ефективності використання.

Основні засоби – матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік).

Мета аналізу засобів праці полягає в оцінці забезпеченості підприємства основними засобами, ефективності їх використання та пошуку резервів підвищення їх віддачі. Для досягнення поставленої мети в процесі проведення аналізу вирішуються наступні завдання.

1. Оцінюється технічний рівень розвитку виробництва.
2. Вивчається склад, структура і динаміка основних засобів, забезпеченість ними підприємства.
3. Оцінюється технічний стан і віковий склад обладнання.
4. Оцінюються узагальнюючі показники ефективності використання основних засобів.
5. Проводиться оцінка використання обладнання за часом і потужністю і його впливу на випуск продукції.
6. Оцінюються показники використання площ підприємства.
7. Виявляються резерви ефективнішого використання основних засобів і шляхів їх мобілізації.

Основними джерелами інформації для аналізу наявності і використання основних засобів є:

1. Дані оперативного, бухгалтерського і статистичного обліку і звітності, зокрема: акти приймання-передачі основних засобів, акти на списання основних засобів, інвентарна картка обліку основних засобів, інвентарний список основних засобів за місцем їх знаходження, картка обліку руху основних засобів, розрахунок амортизації основних засобів; дані рахунків: 10 «Основні засоби», 13 «Знос (амортизація) необоротних активів», 15 «Капітальні інвестиції»; фінансова звітність: «Баланс», «Звіт про власний капітал», «Примітки до річної фінансової звітності»; статистична звітність: ф. №І-п «Звіт підприємства з продукції», ф. №І-підприємництво «Звіт про основні показники діяльності підприємства», ф. №11-ОЗ «Звіт про наявність та рух основних засобів, амортизацію (знос)».

2. Бізнес-план.
3. Дані відділу головного механіка.
4. Матеріали проведеної інвентаризації устаткування, атестації робочих місць, матеріали вибіркового спостереження за роботою обладнання.

2.2. Аналіз засобів праці розпочинають з вивчення обсягу та динаміки основних засобів. Збільшення вартості основних засобів може свідчити не тільки про ріст виробничого потенціалу підприємства, але і про зниження мобільності капіталу, зменшення власного оборотного капіталу та погіршення показників фінансової стійкості. Враховуючи ці негативні наслідки росту вартості основних засобів, виникає необхідність детальної оцінки доцільності відволікання фінансових ресурсів на ці вкладення.

Тому далі в процесі аналізу слід вивчити технічний рівень розвитку виробництва, склад, структуру, показники руху, технічний стан та забезпеченість підприємства основними засобами.

Основні засоби, що беруть участь у виробництві, поділяють на активні (машини й устаткування), і пасивні, що створюють умови для виробничого процесу (будівлі, споруди, господарський інвентар та ін.).

Співвідношенням вартості окремих видів основних засобів до загальної їх вартості і визначається їх структура і питома вага активної і пасивної частини. Зіставленням структури основних засобів за ряд періодів виявляється динаміка і напрямки її зміни. Підвищення питомої ваги активної частини основних засобів характеризує прогресивність їх структури, ріст технічної оснащеності підприємства, сприяє збільшенню випуску продукції і росту фондівдачі і тому заслуговує позитивної оцінки. В той же час відсутність пасивної частини, її низька частка свідчить про відсутність нормальних умов праці, веде до травматизму, до плінності кадрів, знижує продуктивність праці

Позитивним моментом структури основних засобів є висока частка і ріст їх активної частини. У процесі аналізу виділяють частку основних засобів щодо яких існують обмеження права власності, частку основних засобів, що перебувають у заставі, тимчасово не використовуються (консервація, реконструкція), вилучені для продажу і т.п. При цьому, від оптимального поєднання активної та пасивної частини багато в чому залежить віддача основних засобів, їхня рентабельність і фінансовий стан підприємства.

При проведенні аналізу динаміки, складу та структури основних засобів необхідно:

- звернути увагу на те, яка частка основних фондів здана або взята в оренду, яку земельну площу займає підприємство і наскільки доцільно її використовує;
- порівняти темпи зміни вартості основних засобів з динамікою фінансових результатів діяльності, зростання яких, безумовно, повинно бути вище (відповідно до «золотого правила економіки»);
- виявити тенденції щодо структурних змін у складі основних засобів (до числа позитивних слід віднести підвищення темпів зростання активної частини основних засобів порівняно з темпами зростання пасивної частини).

Узагальнювальними показниками, що характеризують рівень забезпеченості підприємства основними виробничими засобами, є фондоозброєність та технічна озброєність праці.

2.3 Серед показників, що характеризують рух основних засобів, виділяють: коефіцієнт оновлення; коефіцієнт вибуття; коефіцієнт зносу; коефіцієнт придатності.

Для оцінки руху основних засобів використовують коефіцієнти оновлення і вибуття.

Коефіцієнт оновлення розраховують шляхом ділення вартості основних засобів (ОЗ), які надійшли за аналізований період до їх вартості на кінець періоду.

$$K_{\text{оновлення}} = \frac{\text{вартість прибулих ОЗ за звітний період}}{\text{первісна вартість ОЗ на кінець звітнього періоду}}.$$

Цей показник вказує, яку частку від наявності на кінець звітнього періоду складають нові основні засоби.

Коефіцієнт вибуття розраховують як частку від ділення вартості вибулих основних засобів до первісної вартості основних засобів на початок звітнього періоду.

$$K_{\text{вибуття}} = \frac{\text{вартість вибулих ОЗ за звітний період}}{\text{первісна вартість ОЗ на початок звітнього періоду}}.$$

Цей коефіцієнт показує, яка частина основних засобів, з якими підприємство починало свою діяльність у звітному році, вибула через зношеність і інші причини.

Ці коефіцієнти розраховуються як у цілому по всіх основних засобах, так і по активній їх частині.

В аналізі коефіцієнти оновлення і вибуття треба розглядати взаємопов'язано. Якщо темпи оновлення основних засобах значно перевищують темпи вибуття, то це може свідчити про те, що оновлення здійснюється за рахунок нового будівництва, введення нових основних засобів, а не за рахунок заміни морально і фізично застарілих основних засобів.

Технічний стан основних засобів характеризується коефіцієнтами зносу, придатності, їх віковим складом.

Зіставляючи суму зносу основних засобів за аналізований період з їх первісною вартістю, розраховують коефіцієнт зносу.

$$K_{\text{зносу}} = \frac{\text{сума зносу за звітний період}}{\text{первісна вартість ОЗ на кінець звітнього періоду}}.$$

Коефіцієнт придатності – це різниця між одиницею і коефіцієнтом зносу:

$$K_{\text{прид}} = 1 - K_{\text{зносу}}.$$

Кількісне значення цього показника можна також розрахувати, зіставивши залишкову і первісну вартість основних засобів на кінець аналізованого періоду.

$$K_{\text{придатності}} = \frac{\text{залишкова вартість ОЗ}}{\text{первісна вартість на кінець звітнього періоду}}.$$

Цілком зрозуміло, що чим нижчий коефіцієнт зносу, тим кращий технічний стан основних засобів. Показники технічного стану залежать від коефіцієнтів оновлення і вибуття: чим більше коефіцієнт вибуття наближається до коефіцієнта оновлення, тим нижчий рівень зносу і кращий технічний стан основних засобів.

Слід вказати на те, що ці показники дають умовну оцінку технічному стану основних засобів, що в певній мірі обмежує їх аналітичні можливості (величина зносу залежить від прийнятого на підприємстві методу нарахування амортизації).

2.4. Ефективність застосування основних засобів характеризують показники: фондівдачі, фондомісткості й фондорентабельності. У процесі аналізу вивчають їх динаміку, проводять факторний аналіз впливу основних чинників на їх величину.

Узагальнюючим показником ефективності використання основних засобів є фондівдача (Фвід). Цей коефіцієнт показує, яка сума виконаного обсягу робіт приходить на 1 грн. вартості основних виробничих фондів.

$$\text{Фвід} = \frac{\text{Обсяг випуску продукції}}{\text{Середньорічна вартість ОЗ}}$$

Показник, зворотний фондівдачі, – фондомісткість.

$$\text{Фм} = \frac{\text{Середньорічна вартість ОЗ}}{\text{Обсяг випуску продукції}}$$

Фондорентабельність (Фр) – коефіцієнт, який показує частку прибутку, отриманого підприємством на одну гривню вкладених основних фондів

$$\text{Фр} = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Середньорічна вартість ОЗ}}$$

Фондоозброєність – це додатковий коефіцієнт, що показує середньорічну вартість основних засобів, які приходяться на 1 одного працюючого.

$$\text{Фозб} = \frac{\text{Середньорічна вартість ОЗ}}{\text{Середньоспискову чисельність персоналу}}$$

Зростання цього показника свідчить про позитивну динаміку технічної оснащеності виробництва, але слід мати на увазі, що перевищення темпів фондоозброєності над темпами росту продуктивності праці є негативним явищем, а ідеальним вважається варіант більш швидкого зростання продуктивності праці, бо це свідчить про зростання максимальної ефективності виробництва.

Фондівдача являє собою один з основних факторів, що визначають обсяг продукції підприємства, тому необхідно детально проаналізувати, які фактори, в свою чергу, впливають на неї. Їх багато, як залежних, так і незалежних від підприємства. Проте резерви її росту - краще використання техніки на кожному підприємстві і робочому місці. Інтенсивний шлях ведення господарства припускає систематичне зростання фондівдачі за рахунок росту продуктивності машин, механізмів і устаткування, скорочення їхніх простоїв, оптимального завантаження техніки, технічного удосконалення основних засобів. Для їх виявлення важливо вибрати основні напрямки

аналізу фондівддачі, що впливають з розходження в підходах до моделювання цього показника. Найбільш проста двофакторна модель аналізу:

$$\Phi_{\text{від}} = B / \text{ОВФ}$$

Перетворимо цю модель шляхом розширення, помноживши і розділивши чисельник і знаменник на вартість активної частини фондів і вартість машин і механізмів:

$$\Phi_{\text{від}} = B / \text{ОВФ} = \text{ОВФа} / \text{ОВФ} \times \text{ОВФ}_{\text{МО}} / \text{ОВФа} \times B / \text{ОВФ}_{\text{МО}} = \text{ПВа} \times \text{ПВ}_{\text{МО}} \times \Phi_{\text{МО}}$$

$$\Phi_0 = \text{ПВа} \times \text{ПВ}_{\text{МО}} \times \Phi_{\text{МО}}$$

де B – випуск продукції, тис.грн., ОВФа – активна частина основних виробничих фондів (ОВФ), $\text{ОВФ}_{\text{МО}}$ – вартість машин і устаткування, ПВа – питома вага активної частини основних фондів у загальній їхній вартості (середньорічні величини), $\text{ПВ}_{\text{МО}}$ – питома вага машин і устаткування в активній частині основних фондів, $\Phi_{\text{від.МО}}$ – фондівддача машин і устаткування.

Факторний аналіз фондівддачі із застосуванням даної моделі найбільш доцільний, бо дозволяє відповісти на запитання, як зміни у структурі ОВФ, тобто співвідношення активної і пасивної частини, а також співвідношення вартості активної частини основних засобів та машин і устаткування вплинули на зміну фондівддачі, тобто ефективність використання основних фондів.

При проведенні аналізу доцільно дослідити використання основних засобів щодо екстенсивного і інтенсивного використання. Показники першого типу характеризують роботу устаткування за часом або кількістю (охопленням). Показники другого типу пов'язані з його виробітком, тобто визначають рівень використання потужності. Вони обов'язково мають одиниці виміру (гривні, штуки, метри і т.д.). У процесі аналізу визначають рівень використання виробничої потужності.

Рівень використання виробничої потужності	
$K_{\text{зп}} = \text{ВП} / M$	$K_{\text{зп}}$ – загальний коефіцієнт використання потужності ВП – об'єм випуску продукції M – середньорічна потужність
$K_{\text{інт}} = \text{ВП}_i / M_i$	$K_{\text{інт}}$ – коефіцієнт інтенсивної завантаженості ВП _i – середньодобовий випуск продукції M _i – середньодобова потужність
$K_{\text{еп}} = \text{ФРЧф} / \text{ФРЧр}$	$K_{\text{еп}}$ – коефіцієнт екстенсивної завантаженості ФРЧ _ф – фонд робочого часу фактичний, плановий ФРЧ _р – розрахунковий фонд робочого часу, прийнятий при визначенні виробничої потужності

Баланс виробничої потужності

$$M_{\text{к}} = M_{\text{п}} + M_{\text{б}} + M_{\text{р}} + M_{\text{отп}} + M_{\text{а}} + M_{\text{виб}}$$

При проведенні аналізу доцільно дослідити використання основних засобів щодо екстенсивного і інтенсивного використання. Показники першого типу характеризують роботу устаткування за часом або кількістю. Показники другого типу пов'язані з його виробітком, тобто визначають рівень використання потужності.